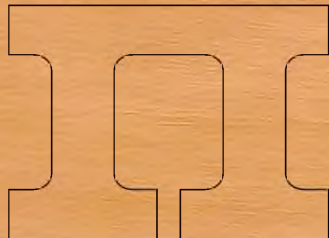

Τάκης Παππάς είναι πρώην καθηγητής Συγκριτικής Πολιτικής μιλώντας για τον βιωματικό χαρακτήρα των ...

Media: ATHENS VOICE Page: 38-39 Published at: 24-10-2024
Author: Surface: 1908.82 cm² Circulation: 0
Subjects:

Πηγαίνοντας να τον συναντήσω, σκέφτομαι τη ζήλεια που ένιωθα διαβάζοντας το βιβλίο του – όπως όταν πας σε μια ξένη χώρα και έχουν πράγματα που σου δεν έκανε, π.χ. ποδηλατοδρόμους, καθαρό αέρα, μια υγιεινή. Ο Τάκης Παππάς είναι πρώην καθηγητής Συγκριτικής Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας – άφησε τη θέση του για να ασχοληθεί με την έρευνα και τη συγγραφή – συνεργαζόμενος ερευνητής στο πανεπιστήμιο του Ελσίνκι και έχει διδάξει στα πανεπιστήμια του Στρασβούργου, Όσλο, Φράιμπουργκ, Λουξεμβούργου, καθώς και στο Κεντρικό Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο στη Βουδαπέστη. Μοιράζει τη ζωή του στην Ελλάδα και τις Βρυξέλλες – μια προσωπική ιστορία του πώς και γιατί έφυγαν με την οικογένειά του από τη χώρα θα μου έλεγε λίγο αργότερα, μιλώντας για τον βιωματικό χαρακτήρα των βιβλίων του. Με υποδέχεται με την ίδια οικειότητα που αισθάνεται ο αναγνώστης της «**Παράδοξη χώρας**», ένα από τα καλύτερα πολιτικά βιβλία της χρονιάς. Σε αυτό το τρίτο βιβλίο μιας άτυπης τριλογίας («*Λαϊκισμός και κρίση στην Ελλάδα*», 2015, «*Σε τέντωμένο σκοινί*», 2017) θέτει ένα ερώτημα: «*Γιατί δεν τα πήγαμε καλά, εκεί που οι άλλοι πέτυχαν*». Και προσπαθεί να το εξηγήσει εξιστορώντας την πολιτική μας ιστορία, με σημείο εκκίνησης το 1974, δείχνοντας από δίπλα τι έκαναν κάθε στιγμή δύο άλλες χώρες, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία – για την ακρίβεια, τι έκαναν οι πολιτικοί τους που δεν έκαναν οι δικοί μας. «*Αν κοιτάζουμε την ιστορία της χώρας τα τελευταία 50 χρόνια, είμαστε σε μια διαδικασία αυξανόμενης υστερήσης. Το λένε οι αριθμοί, εδώ δεν χωρεί αμφισβήτηση. Το ερώτημα λοιπόν είναι γιατί η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με την Ιρλανδία και την Πορτογαλία; Τι έκαναν αυτοί, που δεν το κάναμε εμείς; Αυτό δεν μπορείς να το απαντήσεις καταγράφοντας σε ιδεολογικές διαφορές – φταίει η αριστερά, φταίει η δεξιά. Πολλοί μου λένε, φταίει το ότι είχαμε εμφύλιο, ναι, όμως και η Ιρλανδία και η Πορτογαλία είχαν εμφύλιους πολέμους, ενώ η Πορτογαλία δοκιμάστηκε και από μια μακρά δικτατορία. Άφου λοιπόν εξέτασα πολλούς παράγοντες, όπως θρησκεία, γεωγραφία, γλώσσα, ιστορία, βρήκα ότι το μονα-*

δικό χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τις τρεις χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας τον τελευταίο μισό αιώνα είναι η πολιτική πόλωση: ενώ, δηλαδή, στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία ο βαθμός πόλωσης είναι ιδιαίτερα χαμηλός, στην Ελλάδα αποτελεί το κύριο γνώρισμα της σύγχρονης πολιτικής μας ιστορίας. Η πόλωση αποτρέπει τα κόμματα από το να συναινούν σε βασικές θέσεις, όπως π.χ. η ανάγκη της χώρας να ενστερνιστεί πλήρως το ευρωπαϊκό κεκτημένο, πράγμα που εμποδίζει τη δημιουργία συναινέσεων για μεγάλες μεταρρυθμίσεις, και που, τέλος, δυσκολεύει την αναπτυξιακή πορεία.

Το 1974, τρεις οικογένειες, μία στην Αθήνα, η δεύτερη στο Δουβλίνο και η τρίτη στη Λισαβόνα, απέκτησαν από ένα παιδί. Τα τρία παιδιά μεγάλωσαν, σπούδασαν, μπήκαν στην αγορά και έκανα τις δικές τους οικογένειες. Σήμερα είναι μεσήλικες και καλά στην υγεία τους, ζουν πάντα στις πόλεις όπου γεννήθηκαν, με εισόδημα που συμπεριέεται με τον εθνικό μέσο όρο των χωρών τους. Ωστόσο αν και οι τρεις απολαμβάνουν υψηλότερο βιοτικό επίπεδο το κοινό των γονιών τους, τα μεταξύ τους επίπεδα ζωής διαφέρουν σημαντικά. Ο Ιρλανδός ζει 3,4 φορές καλύτερα από τους γονείς του το '74 και ο Πορτογάλος ζει 2,3 φορές καλύτερα από τους δικούς του γονείς. Το βιοτικό επίπεδο του Έλληνα όμως είναι μόλις 1,2 φορές υψηλότερο από εκείνο των γονιών του πριν από μισό αιώνα.

Του λέω για τη ζήλεια. «Μα, προφανώς πρέπει να ζηλεύουμε τον μέσο Ιρλανδό και τον μέσο Πορτογάλο. Ενώ όλοι ξεκινήσαμε από το ίδιο περίπου σημείο, εκείνοι σήμερα ζουν πολύ καλύτερα από εμάς. Αλλάδή εσύ πού θα ήθελες να έχεις γεννηθεί; Σε μία χώρα όπου μέσα σε μια πεντηκονταετία το κατά κεφαλή εισόδημα αυξήθηκε περίπου 40% (Ελλάδα), περίπου 90% (Πορτογαλία) ή περίπου 135% (Ιρλανδία); Να το πουμε αλλιώς; γιατί συνεχίζουμε να φευγουμε από τη χώρα μας ενώ οι Πορτογάλοι και οι Ιρλανδοί επιστρέφουν στις δικές τους χώρες;».

Μου λέει και μια προσωπική ιστορία, πώς η συνέντευξη ενός προηγούμενου βιβλίου του για το Πασόκ («*Το χαρismaticό κόμμα*», Πατάκης, 2009) καθόρισε την πορεία της οικογένειάς του. «Εκδόθηκε τον Απρίλιο του 2009, εγώ έβλεπα καθαρά ότι το Πασόκ βρισκόταν σε διαδραστική πολιτική αποσύνθεσης και εξηκούσα στο βιβλίο μου το γιατί. Τότε ήμουν καθηγητής στο πανεπιστήμιο, τα παιδιά μας πήγαιναν β' και Ε' δημοτικού στο δημόσιο σχολείο της γειτονιάς και ήταν πολύ ευχαριστημένα. Εδώ είχαμε το σπίτι μας, σταθερές και καλές δουλειές, φίλους και ενδιαφέροντα κοινωνικό κύκλο, όλα όσα κάνουν μια καλή ζωή. Το πρόβλημα ήταν ότι μέσα από τη μελέτη μου έβλεπα ότι η χώρα πήγαινε στον γκρεμό. Εκείνο το καλοκαίρι του 2009, λοιπόν, πρότεινα στη γυ-

BOOK VOICE
Συνέντευξη

Τάκης Παππάς Ελλάδα, Πορτογαλία, Εσείς σε ποια χώρα...

της ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΓΚΡΟΥΣ

ναίκα μου να φύγουμε, κι εκείνη δέχτηκε! Μέχρι την επόμενη χρονιά, είχα πάρει μια τριετή υποτροφία για τη Φλωρεντία και εκείνη βρήκε νέα δουλειά στο Στρασβούργο. Το καλοκαίρι, ενώ η χώρα είχε ήδη μπει στο Μνημόνιο, εμείς βγάλαμε τα παιδιά μας στα πίσω καθίσματα ενός Peugeot που είχαμε τότε, ρίξαμε δύο μεγάλες βαλίτσες με ρούχα στο πορτ μπαγκάζ και φύγαμε. Ξε κανέναν μας δεν βγήκε σε κακό, ιδίως στα παιδιά».

— Την πώλωση τη ζήσαμε πολύ έντονα τη δεκαετία της κρίσης, αλλά εσείς εντοπίζετε μια συγκεκριμένη στιγμή εκκίνησης.

Ναι, την εντοπίζω στο 1974. Γιατί, ενώ τότε έχουμε πια νέο δημοκρατικό πολίτευμα με φιλελεύθερη προδιάθεση και η χώρα δηλώνει το ενδιαφέρον της για ένταξη στην ΕΟΚ, ώστε να προχωρήσει προς το μέλλον, πολιτικές δυνάμεις της εποχής, κυρίως το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ, έκαναν τα πάντα για να διατηρήσουν ζωντανό το αμαρτωλό πολιτικό παρελθόν. Πράγμα που οδήγησε στην απόρριψη κάθε θετικής προσπάθειας της τότε κυβέρνησης, ενώ δημιούργησε μια κουλτούρα πώλωσης, η οποία σε μεγάλο βαθμό έχει διατηρηθεί μέχρι τις μέρες μας, χάσαμε, έτσι, μια χρυσή ευκαιρία να ξεκόψουμε από το βαλκανικό μας παρελθόν και να πορευτούμε στο μέλλον σαν σύγχρονη ευρωπαϊκή δημοκρατία.

Χθες με είχε καλέσει ο πρέσβης της Πορτογαλίας σε γεύμα, και μου εξήγησε με φανερά περηφάνια πώς τα συστημικά κόμματα της χώρας του μετά τη δημοκρατική μετάβαση που έγινε εκεί επίσης το 1974 τράβηξαν γραμμή με το παρελθόν — «έβαλαν ένα καπάκι στον τέντζερ», όπως είπε — και συμφώνησαν ότι ο μόνος τρόπος για να αναπτυχθεί η χώρα τους ήταν μέσω της ΕΟΚ. Το ίδιο ακριβώς έκαναν την ίδια εκείνη την εποχή οι Ισπανοί. Το ίδιο είχαν κάνει πριν από δεκαετίες και οι Ιρλανδοί. Μόνο εμείς πράξαμε διαφορετικά, πολιτικά αυτοπονοϊζόμενοι με το σύνθημα της εποχής «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο».

— Κοινοβουλευτισμός, φιλελευθερισμός, ευρωπαϊσμός: σε εκείνη την κρίση αρχή, τα κόμματα στις δύο άλλες χώρες σσυναίνου, στην Ελλάδα;

Στην Ελλάδα, έρχεται ο Καραμανλής και λέει θα επιτρέψω σε όλα τα κόμματα να μπουιν στη Βουλή μετά από εκλογές, θα εισάγω νέο φιλελεύθερο σύνταγμα και θα βάλω τη χώρα στην ΕΟΚ. Και, πράγματι, με τις εκλογές του Νοεμβρίου 1974 κατοχυρώνεται ο κοινοβουλευτισμός, με την ψήφιση του νέου συντάγματος τον Ιούνιο του 1975 επικράτησε ο φιλελευθερισμός, ενώ με την υπογραφή της συνθήκης ένταξης του 1979 επιβεβαιώθηκε ο ευρωπαϊσμός προσανατολισμός της χώρας μας. Την ίδια εποχή, όμως, ήρθε και ο Ανδρέας Παπανδρέου, φορέας του σύγχρονου ελληνικού λαϊκισμού, ο οποίος απέρριψε όλες τις αλλαγές του Καραμανλή. Η νέα κυβέρνηση που προέκυψε από τις εκλογές, έλεγε, δεν ήταν παρά «αλλαγή φρουράς» των Αμερικανών στην Ελλάδα, παρομοίαζε το νέο φιλελεύθερο Σύνταγμα

με εκείνη της δικτατορίας, ενώ ανέπτυξε αντιευρωπαϊκή ρητορική, μια αναβίωση της οποίας είδαμε και σε πιο πρόσφατα χρόνια. Κι έτσι δημιουργήθηκε η βαθιά πόλωση που έκτοτε ταλανίζει την ελληνική πολιτική και χάρισε τη χώρα σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Τα υπόλοιπα είναι ιστορία.

— Σαν να λέτε ότι ευθύνεται ο Ανδρέας, για όλο αυτό.

(Χαμογελάει) Η σωστή απάντηση είναι ότι για την υστέρηση της Ελλάδας, σε σύγκριση με άλλες χώρες, ευθύνεται ο λαϊκισμός. Καμία από τις άλλες δύο χώρες δεν τον δοκίμασε. Ωστόσο, ο λαϊκισμός της μεταπολίτευσης ήταν προϊόν αποκλειστικά του Α. Παπανδρέου. Εκείνος τον έφερε στη χώρα και μάλιστα, η Ελλάδα έγινε η πρώτη χώρα της μεταπολεμικής Ευρώπης όπου, το 1981, μια λαϊκιστική κυβέρνηση κατάρφερε να κερδίσει την εξουσία. Είναι λογικό να υποθέσουμε ότι, χωρίς τον Αντρέα, μάλλον δεν θα υπήρχε λαϊκισμός και, δίχως λαϊκισμό, μάλλον δεν θα είχε υπάρξει η πώλωση στην οποία, κατά τη γνώμη μου, οφείλεται η εθνική μας υστέρηση. Σκεφτείτε: τι θα είχε συμβεί στην Πορτογαλία ή την Ιρλανδία αν κι εκείνες είχαν χαριστικούς λαϊκιστές ηγέτες... Μόνο που εκείνες τη γλίτωσαν!

— Το βιβλίο δείχνει τις πολιτικές αλλαγές στις τρεις χώρες, μέχρι την περίοδο της κρίσης. Τότε για την Ελλάδα —μόνο— ξεκινάει μια «δευτέρα εποχή της Μεταπολίτευσης», με σημείο τμήσης το 2012.

Κρίση, μνημόνια και επιτήρηση από την Τρόικα υπέστησαν και οι τρεις. Ενώ όμως στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία η κρίση κράτησε λίγα μόλις χρόνια, στην Ελλάδα κράτησε μία περίπου δεκαετία. Γιατί, διότι, ενώ οι άλλες δύο χώρες αντιμετώπισαν κρίσεις αποκλειστικά οικονομικές και χρηματοπιστωτικές, σε εμάς η κρίση ήταν και πολιτική. Για την ακρίβεια, η πολιτική κρίση προηγήθηκε και προκάλεσε την οικονομική κρίση. Και όταν η δεύτερη ξέσπασε, το παλωμένο πολιτικό μας σύστημα ήταν ανήμπορο να την αντιμετωπίσει. Αντίθετα, το σύστημα παρήγαγε όλο και περισσότερη πόλωση, με αποτέλεσμα την παράλογη παράταση της κρίσης για πολλά χρόνια.

Αλλά, ναι, το 2012 συνιστά σημείο τμήσης. Μέχρι τότε υπήρχε ένα τέλειο δικομματικό σύστημα, όπου τα δύο κόμματα αναλάμβαναν την εξουσία. Ήδη μέχρι τότε, ο λαϊκισμός του ΠΑΣΟΚ είχε επίσης μολύνει τη ΝΔ, οι φιλελεύθερες δυνάμεις στο εσωτερικό τους αποτελούσαν μειοψηφίες. Ωστόσο, η ανάγκη για τις μεταρρυθμίσεις που επέβαλε η Τρόικα ώστε να σωθεί η χώρα, επέφεραν την κατάρρευση του δικομματισμού και, μαζί, την ανάδειξη νέων κομμάτων. Στο νέο σκηνικό, τα παλαιά κόμματα αναγκάστηκαν να απομακρυνθούν από τον λαϊκισμό, με κόστος την απώλεια μεγάλου μέρους της εκλογικής τους δύναμης. Όσοι έφυγαν, προσχώρησαν στους νέους φορείς του λαϊκισμού, τον αριστερό Σύριζα και το ακροδεξιό ΑΝΕΛ, τα οποία και συνειρέθησαν στην εξουσία. Κάπως έτσι τελείωσε ο δικομματισμός της πρώτης μεταπολιτευτικής εποχής. Από το 2019 μέχρι σήμερα έχει διαμορφωθεί

ένα νέο κομματικό σύστημα, που στην πολιτική επιστήμη ονομάζεται «σύστημα επικυρίαρχου κόμματος».

— Ο λαϊκισμός δεν ξερνιζνεται εύκολα...

Αυτό είναι αλήθεια, το βλέπουμε στην Αμερική όπου ο λαϊκιστής Τραμπ είναι ακόμη πανίσχυρος ακόμη και μετά την εκλογική ήττα του 2020, στην Ιταλία τον λαϊκιστή Μπερλουσκόνι ακολούθησε η Μελόνι, όπως και σε εμάς ο Τσίπρας προσπάθησε να μιμηθεί τον λαϊκισμό του Αντρέα. Επίσης προσέξτε πώς ο λαϊκισμός φυτρώνει τόσο στα αριστερά (Παπανδρέου, Τσίπρας, Τσάβες) όσο και στα δεξιά (Τραμπ, Μπερλουσκόνι, Ορμπάν). Τούτο σημαίνει ότι ο λαϊκισμός δεν είναι ένα ιδεολογικό φαινόμενο. Είναι η ιδέα μιας δημοκρατίας που δεν αποδέχεται τους φιλελεύθερους θεσμούς και βάζει τον λαό πάνω από αυτούς. Για να το πω με τον τρόπο του Αντρέα, στη λογική του λαϊκισμού «δεν υπάρχουν θεσμοί, υπάρχει μόνο ο λαός».

— Ο λαϊκισμός μάς εγκλωβίζει να αναλωνόμαστε σε ανούσια πράγματα στη δημόσια συζήτηση. Την εξωστρέφεια του βιβλίου σας, την έχουμε ανάγκη.

Πριν από την εξωστρέφεια και τη συγκριτική του διάθεση, αυτό που ελπίζω να προσφέρει αυτό το βιβλίο είναι η κατανόηση της εθνικής μας υστέρησης σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες με τις οποίες ανήκουμε στο ίδιο κλαμπ. Αν θέλετε, είναι και θέμα εθνικής υπερηφάνειας — ένα γαμώτο! Δηλαδή, πόσο καλύτεροι είναι οι άλλοι από εμάς; Δεν μπορούμε; Δεν θέλουμε; Η μήπως δεν ξέρουμε; Τι πρέπει να κάνουμε για να διορθώσουμε την κατάσταση; Νομίζω ότι συμβαίνει το τελευταίο. Ως προς αυτό, το βιβλίο κλείνει με ορισμένα «μαθήματα» που εγώ, ο συγγραφέας, αποκόμισα από τη συγκριτική έρευνα των τριών χωρών και τα οποία καταθέτω προς σκέψη και συζήτηση.

— Πάντως δεν θα επιστρέψουμε εύκολα στον δικομματισμό, επομένως...

Ο δικομματισμός είναι εξίσου δύσκολο να επιτευχθεί, όσο ένα κόμμα του 12% να υπερβεί το 40% για να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση! Ποιο θα ήταν το καλύτερο σενάριο για το μέλλον; Να έχεις ένα πολιτικό σύστημα με τρία σημαντικά κόμματα και έναν εκλογικό νόμο που να επιτρέπει σε όλα τη συμμετοχή σε κυβερνήσεις, αυτοδύναμα ή με συνεργασία. Αυτό που έχω κατά νου είναι μια φόρμουλα τριών κομμάτων με ποσοστά περίπου 40-25-15. Με αλλαγή του εκλογικού νόμου, ο οποίος θα πρέπει να ενσωματωθεί στο Σύνταγμα, θα μπορούσαμε να έχουμε ένα σύστημα που θα εξασφάλιζε κυβερνητική σταθερότητα με διαφορετικούς τρόπους: (α) αυτοδύναμη κυβέρνηση του μεγαλύτερου κόμματος, (β) κυβέρνηση συνεργασίας του πρώτου με ένα από τα δύο μικρότερα, (γ) κυβέρνηση συνεργασίας των δύο μικρότερων και (δ) κυβέρνηση των τριών κομμάτων. Εννοείται ότι αυτό το σενάριο χρειάζεται μια κουλτούρα συναίνεσης, όπως αυτή που έχουν καταφέρει να αποκτήσουν η Ιρλανδία και η Πορτογαλία. **A**

Είναι και θέμα εθνικής υπερηφάνειας — ένα γαμώτο! Δηλαδή, πόσο καλύτεροι είναι οι άλλοι από εμάς;

αλία, Ιρλανδία: ορα θα προτιμούσατε να ζείτε;

© ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΕΡΦΟΤΕ